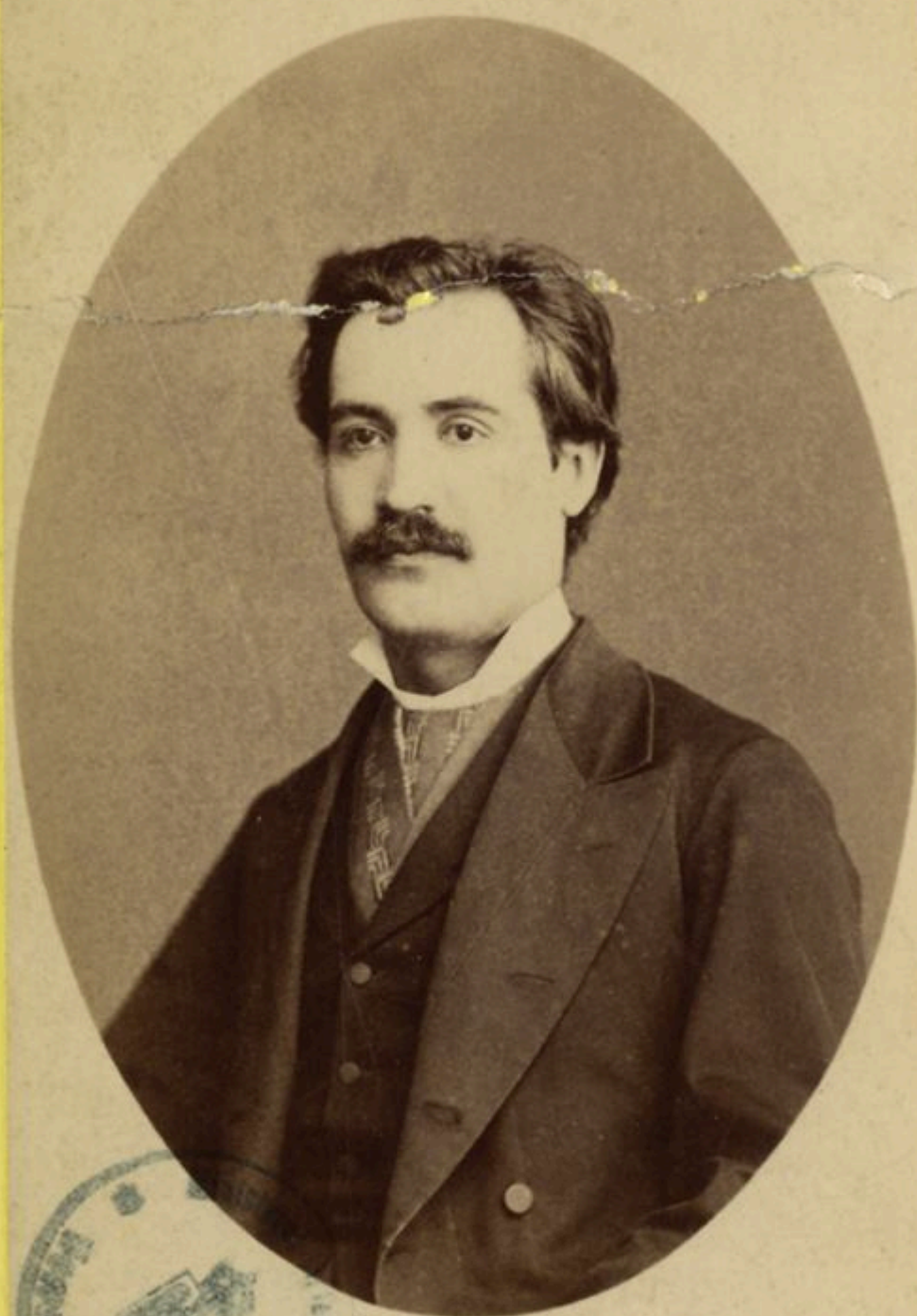

**EMINESCU ÎNTRE MĂTASE ȘI
BORANGIC – Profesor Nae
Georgescu**

F. DUSCHEK

BUCAREST.

Prof. Nae Georgescu

Ca filolog, uneori nu știu dacă reușesc să cobor suficient de convingător din limbajul științific pentru a explica un context al poeziei eminesciene – ori dacă mai reușesc să conving coborând din acest limbaj. Domeniul privește comparația între sursele prime ale poeziei lui Eminescu (manuscrite, prime tipărituri, ediții) și, fiind cu totul nou, prima mea intenție este pur și simplu să atrag atenția asupra unor nepotriviri. G. Călinescu spunea că noi suntem oarecum predestinați să-l avem pe Eminescu în două moduri. De o parte ar fi ceea ce criticul și editorul numea pânzăriile de mătăsurii fine, hieratice, ale primelor forme – de cealaltă cămașa de borangic, fină și ea, dar imitație a mătăsii, cu flori desenate, puse cu mâna acolo unde în modelul original erau naturale. Trebuie, zicea G. Călinescu, să ne mulțumim cu borangicul – iar mai departe, fiecare în parte să urce către pânza fină a poeziei eminesciene. El avea în vedere și manuscrisele – dar și edițiile. O ediție este munca de ani buni a unui îndrăgostit de Eminescu; nici un editor nu și-ar permite (și nu și-a permis) să minimalizeze textul poetului. Și cu toate acestea, scapă printre degete primele tipărituri și atenția se concentrează prea insistent asupra manuscriselor. În plus, atenția este deja fixată de normele scrierii, aici întrunindu-se consensul tuturor editorilor: Eminescu trebuie înțeles de toată lumea, trebuie editat cât mai simplu pentru că este poet național, deci aparține tuturor

straturilor societății. Simplificarea și uniformizarea sunt imperative ce țin de etica profesională.

Nimeni nu se întreabă, însă, de ce trebuie ca ceva de ordin național să fie neapărat simplu și uniform. Costumul lui Constantin Brâncoveanu are cele mai complicate înflorituri cu putință – și totuși este de ordin *național*, deși nu toată lumea înțelege sensul pliurilor ori semnificația chenarelor florale. În privința textului eminescian, uniformizările și simplificările seamănă prea mult cu un fel de lustruiri succesive cu plușul reformelor ortografice. Dacă, de pildă, am accepta măcăcișul și chiar întortocherile textului eminescian așa cum l-a vrut poetul, oare asta ar însemna că el nu mai este *național*? În fond, oare istoria este a noastră – ori noi suntem ai istoriei? Iată ce spune Eminescu însuși în asemenea chestiuni: *„Nu cu fraze și măguliri, nu cu garde naționale de florile mărului se iubește și se crește nația adevărată. Noi o iubim așa cum este, cum a făcut-o Dumnezeu, cum a ajuns prin suferințe seculare până în zilele noastre. O iubim sans phrases. Și chiar dacă amintirea noastră ar pieri în umbra vremurilor și s-ar șterge din memoria tuturor, tot pe aceeași cale a conservării naționalității și țării vom stărui, fără a face în această supremă privire nici o concesie primejdioasă ideilor veacurilor. Cine în această privire nu e cu noi, e contra noastră”*.

Nimeni nu spune că Eminescu este ușor; iată frazele de mai sus. Trebuie citit de două ori ca să-l înțelegi. E mai bine să-i tai cuvinte, virgule, să-l adaptezi la scrisul de azi? – Căci, să nu uităm sensul demersului nostru: despre *scriere* este vorba, iar *scrierea* e convenție ce n-ar trebui schimbată atât de simplu, atât de des. Numai câteva explicații ofer aici.

O ciudată intervenție editorială găsesc în *Scrisoarea III*, v. 36. Edițiile curente au: *„Toate se întind nainte-i...ca pe-un uriaș covor, / Vede țară lângă țară și popor lângă popor – / Ca prin neguri alburie se strevăd și se prefac / În întinsă-*

mpărăție sub o umbră de copac.” Este cum visează Osman, primul sultan, viitorul imperiului său. *Convorbirile literare* și *Timpul* sunt aici, concordante: „*Vede țară lângă țară, și popor lângă popor / Ca prin neguri alburie se strevăd și se prefac / În întinsă [mpărăție...*” Apostroful din urmă, fiind larg, cere pauză deci accent simbolic: *întiiinsă*. Asta n-ar fi nimic, însă de ce scot edițiile virgula după *țară*? Virgula eminesciană vrea să spună strict că *popoarele se prefac*, nu *țările*! Țările sunt entități, sunt forme (ca florile pe un covor), vezi și mai jos, când sultanului: „*Astfel țară după țară drum de glorie-i deschid*”: țările sunt ca niște „ecluze”; oricum, nu se prefac, cum învățăm noi. Țara este sfântă la Eminescu, este zeiță; popoarele, da, pot câștiga sentimentul imperial, se pot prefaca etc. Ezitarea, aici, este a lui Maiorescu: în prima ediție pune punct și virgulă, apoi scoate punctuația și pune virgulă după vers (care virgulă va însemna în edițiile de după el linia de pauză existentă). Cum lăsăm?

Și tot la *Scrisoarea III* trebuie comentată acea scenă erotică de la început. Este vorba de versul 17, pe care Titu Maiorescu îl preia astfel: – *Las' să leg a mea viață de a ta. În brațu-mi vino, / Și durerea mea de vacuri cu durerea ta alino.* În edițiile târzii Maiorescu chiar nuanțează: *În brațe-mi vino, / Și durerea...* Aici, nici manuscrisul, nici *Convorbirile* și nici *Timpul* nu are apostroful pentru persoana a II-a a imperativului. Textul din *Convorbiri literare* este : – *Las să leg a mea viață de a ta... În brațu-mi vino / Și durerea mea de veacuri cu durerea taalino...* Evident, sunt sensuri deosebite: în revistă zeița lasă, acceptă, concede – nu se roagă de sultan. Expresia *În brațu-mi vino* face aluzie la brațul victoriei care-l poartă pe cel ales prin bătălii, vezi iconografia aferentă consacrată. Sultanul va spune, mai jos, v.105 : *Și, purtat de biruință , să mă'mpiedec de-un moșneag?* – unde iarăși găsim o expresie consacrată, pusă între virgule (iarăși scoase de Titu Maiorescu): *purtat de biruință* traduce grecescul *Nikeforos*: cel care poartă victoria, zeița biruinței, Nike, îl poartă în brațul ei pe sultan. În

Scrisoarea III zeița nu este lascivă, bolnavă de iubirea pentru un muritor, ci îi transmite primului sultan un ordin, o poruncă, destinul viitorului imperiu.

Iată cum în textul lui Eminescu se ia la întrecere nimfa Arachne cu zeița Atena. Reamintim contextul, chiar cum vor tinerii de astăzi: după Internet. „În mitologia greacă, Arachne este o tânără fată din Lidia, fiica lui Idmon din Colofon, și o faimoasă țesătoare. Mitul ei apare destul de târziu în mitologia greacă și este descris în *Metamorfozele* lui Ovidiu, Cartea a VI-a, 5-54, 129-145. De asemenea, este menționată în *Georgicele* lui Vergiliu. Povestea Arachnei nu apare însă ca un motiv în picturile pe vase și amfore grecești.

Numele eroinei înseamnă *păianjen* (αράχνη). Fiind o foarte pricepută țesătoare, se spune că s-ar fi considerat mai dibace chiar decât zeița Atena, inventatoarea acestui meșteșug. Atena s-a înfuriat, însă, nedorind să o pedepsească, s-a transformat într-o femeie bătrână și s-a mulțumit să îi atragă atenția că lipsa ei de modestie i-ar putea supăra pe zei. Arachne a continuat să se considere cea mai pricepută și a jignit-o pe bătrână, care, dezvăluindu-și adevărata identitate, a acceptat o întrecere cu tânăra fată.

Atena a țesut scena în care ea a obținut victoria asupra lui Poseidon, victorie care i-a inspirat pe locuitorii cetății Atena să își numească orașul după numele ei. O altă variantă spune că ea a reprezentat pe pânză pe cei doisprezece zei olimpici, în toată măreția lor, iar în cele patru colțuri, patru scene în care muritorii care încearcă să-i sfideze pe zei sunt pedepsiți. În schimb, Arachne a scos la iveală scenele rușinoase ale zeilor, în special iubirile lui Zeus față de Leda, Danae sau Europa.

Chiar și Atena a fost impresionată de calitatea și perfecțiunea țesăturii Arachnei, însă ceea ce a înfuriat-o a fost subiectul pe care și l-a ales să îl redea pe pânză.

Pierzându-și cumpătul, Atena a rupt țesătura rivalei sale și a lovit-o cu brutalitate. Simțindu-se neîndreptățită și rușinată de cele întâmplate, Arachne s-a spânzurat. Atenei i s-a făcut milă de dânsa și nu a lăsat-o să moară, preschimbând-o în păianjen, iar frânghia cu care se spânzurase în fir de păianjen”.

Mitul, în interpretarea lui Ovidius, vrea să egalizeze omul cu zeul sub ochiul artei. Din el a rămas, în limbajul tipografilor, cuvântul *Colofon*, va o mulțumire finală a autorului unei cărți pentru artiștii tipografi ce i-au pus-o în lumină; oricum, ca pentru niște ființe omenești. G. Călinescu interpretează, la rândul său, și distinge materialele puse la lucru, ne oferă alegerea între mătase și borangic. Oricum ar fi, trebuie să observăm că nu sunt diferențe opozabile net între una și alta – cel mult se poate vorbi de ceva frumos față de ceva și mai frumos. Vreau să spun că editorii lui Eminescu se întrec în credință între ei, iar micile diferențe n-au stricat niciodată fundamental receptarea mesajului poetului; altfel spus: poezia eminesciană a rezistat – și rezistă, încă – tratamentului cu „și mai frumos”, „și mai bine”, etc. Proba de foc nu se obține în această zonă – ci undeva mai alături, în palatul de gheață al gândirii unde adevărul e domn de necontestat. Restul e...mitologie, adică și nimfa Arachne și zeița Atena câștigă competiția cu alțițe și bibiluri pe textul eminescian. Competiție la care G. Călinescu ne invită să asistăm calmi, liniștiți, de acord și cu mătasea – și cu borangicul...

Totuși, cum citim (înțelegem) portretul acesta al zeiței din *Scrisoarea III* : unele ediții au Părul ei cel negru'n valuri de mătasă se desprinde, altele Părul ei cel negru' n valuri de mătasă se desprinde. Un bagatel, vom zice, un biet apostrof; dar prima dată apostroful leagă, a doua oară desface pentru că are spațiu alb după el (*blanc* îi zic tipografii; blancul este primul semn de punctuație, desparte cuvintele între ele). Prima formă este cea din *Convorbiri literare*, unde publică

Eminescu poemul prima oară, iar cea de-a doua este din *Timpul*, unde tot poetul îl reia – deci este ultima sa voință editorială (publică). Așadar: părul ei cel negru se desprinde în valuri de mătasă, sau părul ei cel negru-în-valuri-de-mătasă, „negru mătăsos”, se desprinde ? Dacă poetul însuși ezită (sau revine), nouă ce ne rămâne de făcut?

Doar un singur lucru: să arătăm amândouă formele, să le comentăm/explicăm – lăsând publicul să aleagă între mătase și borangic. Adică: să știe că alege, așa cum autorul însuși a ales, să participe la „competiția” lui cu sine.

N. Georgescu

Mihai-Eminescu.Ro